

Cultuureducatie: een huis met vele kamers

Annick Schramme
Commissie Cultuur 9/02/2017

"Er zijn mensen die de zon transformeren tot een gele ronde vlek, maar er zijn andere die met de hulp van hun verbeelding en kunst een gele vlek transformeren tot de zon."

– Pablo Picasso

Cultuureducatie: wat is het?

- Oorsprong: Volksontwikkeling in de 19 de eeuw
- Paradigmashift: van 'kunstzinnige vorming' in de jaren vijftig en zestig naar eerst expressieve en later reflectieve 'cultuureducatie'
- van onderwijzen naar leren, van 'absorptie' naar 'constructie van kennis'; van een 'input-output model' naar 'onafhankelijk leren' en van individueel naar collectief leren.

Cultuureducatie: wat is het?

- Rapport veldtekening 2011(HIVA): *'Alle activiteiten gericht op leren over cultuur of door middel van cultuur (kunst, erfgoed, media en andere culturele en interculturele uitingen). Cultuureducatie is gericht op het tot stand brengen van participatie aan cultuur (zowel deelnemen als deelhebben) en op persoonlijke, sociale en culturele bewustwording of (talent)ontwikkeling. Cultuureducatie bevordert daarmee het vermogen tot cultureel beleven en handelen, interculturele communicatie en culturele aanpassing.'*

Cultuureducatie: Wat is het?

- onlosmakelijk verbonden met **culturele competentie** → **cultureel bewustzijn**: kunnen betekenis geven aan je omgeving of het vermogen om keuzes te maken en zelfstandig, kritisch en creatief te kunnen omgaan met de cultuurgoederen en –uitingen die ons omringen, maar ook met het ruimere sociaal-cultureel en maatschappelijk gebeuren. Kortom, een essentiële competentie om de uitdagingen van vandaag en morgen aan te gaan.
- Sterke interculturele dimensie
- Cultuur in de Spiegel (Barend van Heusden Ugroningen)

<https://www.youtube.com/watch?v=bYbZsgMDI0A>

2. Cultuureducatie: een integrale benadering

- **Cultuur:** sectoroverschrijdend! binnen de gesubsidieerde culturele sector neemt elke organisatie expliciet of impliciet een cultuureducatieve rol op (kunsten, erfgoed, circus, amateurkunsten (vb. Creatief schrijven), sociaal-cultureel volwassenenwerk (cultuureducatie als basisfunctie), cultuurcentra en bibs)
- **Jeugd:** binnen de jeugdsector zijn er tal van organisaties die impliciet of expliciet aan cultuureducatie doen. Het jeugdbeleid speelt een complementaire rol inzake cultuureducatie: jeugd(muziek)ateliers; jeugdgroepen voor AK; Decreet Landelijk Jeugdwerk (2008)
- **Mediabeleid:** o.m. mediawijsheid

2. Cultuureducatie: een integrale benadering

- **Onderwijs:** sinds 1991 Vlaamse bevoegdheid; 98-99: invoering eindtermen, o.m. muzische vorming en vaardigheden van reflecteren tot genieten; verschilt sterk per school; formeel/niet formele cultuureducatie; leerlingen en lerarenopleiding
- DKO blijft een uniek gegeven (itt Nederland, cfr. Quirine Van der Hoeven 2012)!
- Een performant cultuureducatief beleid is ook en vooral **lokaal beleid**. Voor de lokale beleidsplanning kiest men ervoor om steden en gemeenten te stimuleren een beleid te ontwikkelen rond jeugd -en jongerencultuur waar cultuureducatie een belangrijk onderdeel van vormt. (cc's+ bibs + AK+ erfgoededucatie, ...)
- Gericht op kinderen, jongeren en volwassenen!

3. Beleidsnota's en rapporten Cultuureducatie

- **Protocolakkoord** (18/2/2002) tussen Vlaamse ministers van Onderwijs en van Cultuur. 4 adviesgroepen en één stuurgroep om een samenwerking tussen Cultuur en Onderwijs tot stand te brengen binnen de de schooltijd, de vrije tijd, de professionele tijd en de lerarenopleiding.
- **Canon Cultuurcel** (sinds 1994): gezamenlijke onderzoeksrapporten (w.o. Erfgoededucatie in 2007)
- **Bamford rapport** (2006-2007): evaluatief rapport 'kwaliteit en Consistentie. Arts and Cultural Education in Flanders' → Werkgroep + aanbevelingen
- **Rapport Gedeeld/Verdeeld** (18 september 2008) door de Gemengde Commissie Cultuur en Onderwijs: pleit voor een referentielijn + 6jarige samenwerkingsovereenkomsten met lokale culturele actoren, strategisch beleidskader

3. Bamford Rapport (2006-2007)

- Zeer kritisch (wel gericht op formele educatie en kinderen/jongeren)
- Complexe organisatie van het onderwijs, de versnippering van mogelijkheden voor ondersteuning onder verschillende beleidsdomeinen en decreten, en de gebrekkige afstemming tussen cultuur en onderwijs belemmeren een optimaal functioneren
- Middelen zijn versnipperd: 'verwarrend systeem met te veel lades, en te weinig geld in elke lade' (Bamford2007: 18)
- Te weinig aandacht voor monitoring en evaluatie
- Aandacht docentenopleidingen daalt
- Verschillende visies tussen cultuur (brede) en onderwijs (smalle visie)
- Ook binnen de sector en de scholen onderling te weinig of te incidentele samenwerking
- DKO te elitair (25% van cultuureducatie gaat naar 14% van de jongeren)
- Brede benadering binnen SCW en AK maar geen verbinding met kunsteducatie
- Te weinig aandacht voor erfgoededucatie

*“Het onderwijsperspectief mag in een discussie over cultuureducatie niet ontbreken, maar een benadering vanuit cultuur- en jeugdbeleid steunt op een andere, bredere benadering.”
(Smaakmaker, 2008)*

3. Beleidsnota's en rapporten Cultuureducatie

- Beleidsnota '**Smaakmaker**' (2008): cultuureducatie laten aansluiten bij het participatiebeleid, dat accenten legt op zowel het deelhebben als het deelnemen, op de 'makers' en de 'smakers'. Doel: hanteerbaar referentiekader, een degelijk overzicht van de inspanningen en een aantal concrete actiepunten voor de toekomst → Oprichting **ACCE (2009)**
- **Eerst Dag voor de Cultuureducatie (2010)**
- **Verdieping/Verbreiding (2008)**: Rapport over de vernieuwing van het DKO dubbele missie: het organiseren van artistieke opleidingen voor de actieve cultuurparticipant én het bevorderen van kunst- en cultuureducatie in het kleuter- en leerplichtonderwijs. Complementariteit en dwarsverbindingen met de brede onderwijs- en cultuursector zijn belangrijke uitgangspunten.

3. Beleidsnota's en rapporten Cultuureducatie

- **Groeien in Cultuur (20 januari 2012):** De beleidsdialoog tussen jeugd, onderwijs en cultuur biedt kansen om een beleid te voeren dat uitgaat van het potentieel van kinderen, en niet van een deficit.
- **Doorgroeien in Cultuur (19 juli 2013):** aandacht voor intergenerationaliteit: “Deelnemen en deelhebben aan cultuur kan het bewustzijn van een gemeenschappelijk gedeeld cultureel erfgoed versterken en actief burgerschap in openheid ten aanzien van de wereld promoten.” (Gericht op 18+)

3. Beleidsnota's en rapporten Cultuureducatie

- **Onderzoeksrapport Cultuur leren Smaken (2016)**, een onderzoek bij Vlaamse jongeren naar cultuurparticipatie en cultuureducatie, Rapport scholenonderzoek cultuureducatie, Sofie Beunen, Jessy Siongers & John Lievens, Steunpunt beleidsrelevant onderzoek cultuur, 2016.
- Beleidsnota **Cultuur en Onderwijs: samen voor meer en beter (2016)**: gedeelde visie, missie en strategie uitgewerkt!
 - **Cultuur in de Spiegel** als theoretische onderbouw en
 - **Cultuurkuur.be**: digitaal platform om de dialoog en samenwerking tussen cultuur en onderwijs te faciliteren, zowel virtueel als in levende lijve. Daarbij wordt maximaal ingezet op de integratie van Cultuur in de spiegel en de ontsluiting van praktijkvoorbeelden.
 - Er wordt ingezet op informatie en communicatie, vormings-, opleidings- en netwerkmogelijkheden en inhoudelijke verdieping.

4. SARC adviezen

- SARC- advies van 9 mei 2011 over de conceptnota 'Kunst verandert! Inhoudelijke vernieuwing deeltijds kunstonderwijs'
- Gezamenlijk advies van de Vlor, de SARC en de Vlaamse Jeugdraad van 29 maart 2012 over de conceptnota Cultuureducatie (Groeien in Cultuur)
- SARC- advies van 29 maart 2013 over de tweede nota vernieuwing van het deeltijds kunstonderwijs:
- Gezamenlijk advies van de Vlor, de SARC en de Vlaamse Jeugdraad van 6 december 2013 over de conceptnota 'Doorgroeien in Cultuur'
- SARC- advies van 25 maart 2016 over de conceptnota 'niveaudecreet deeltijds kunstonderwijs'

5. Kunstendecreet

- Kunstendecreet in 2004: weinig middelen of regelingen voor educatie
- Alleen binnen het voormalige Muziekdecreet (2008): Musica, Jeugd en Muziek, Krijtkring
- Nieuwe versie van het Kunstendecreet (2008) een apart hoofdstuk over Kunsteducatie en Sociaal-Artistiek Werk.
- Vernieuwd Kunstendecreet (2013): door functiebenadering geen aparte commissie meer!

5. Kunstendecreet

Uit de memorie van toelichting onthouden wij dat kunsteducatie in het kunstendecreet uitgaat van de volgende definiëring:

1. Bij kunsteducatie in het kader van het kunstendecreet staan de kunsten centraal in de werking
2. Het doel is drieledig:
 - a. Kennismaken met de kunsten
 - b. Beleven van de kunsten
 - c. Tot beter begrip van de kunsten komen
3. De link met het artistieke veld is belangrijk: een van de basisvoorwaarden (criteria) is de samenwerking met kunstenaars en met organisaties voor de kunsten
4. Kunsteducatie is: nieuwsgierig maken naar de kunsten. Dit kan actief (door zelf kunsten te beoefenen) of passief (dit wil zeggen kennis maken met de kunsten, kunsten beleven enz).
5. Het verschil met het sociaal-culturele volwassenenwerk en de jeugdsector bestaat hierin dat in deze werkgebieden de persoonsvorming voorop staat en dat de kunsten een middel kunnen zijn om die persoonsvorming te ontwikkelen.
6. Kunsteducatie is complementair aan het aanbod in het reguliere kunstonderwijs. Kunsteducatie is dus geen alternatieve kunstschool.

5. Kunstendecreet 2013-2016

2013-2016:

Aantal aanvragen 17 (tov 16 in de periode 2010-2012)

Totaal bedrag 2013: 5.270.269,80 (tov 5.238.324,52 mio)

Aantal positief geadviseerde 11 (12 in 2010)

Totaal positief geadviseerd bedrag 3.282.000 tov 3.202.800 in 2010

Structurele subsidies Kunsteducatie 2013-2016

- Aifoon vzw 140.000 4 jaar
 - **Ars Musica-Projects 0**
 - Art Basics for Children vzw 278.000 4 jaar
 - **Belgisch Afrikaans Slagwerk vzw 0 nvt**
 - **Carte Blanche 0 nvt**
 - De Kunstbank vzw 214.000 4 jaar
 - De Nieuwe Opdrachtgevers vzw 56.000 4 jaar
 - De Veerman vzw 235.000 4 jaar
 - **Irma Firma vzw 0 nvt**
 - Jeugd en Muziek Vlaanderen vzw 856.000 4 jaar
 - Matrix 73.000 4 jaar
 - Met-X 299.000 4 jaar
 - Mus-e Belgium vzw 151.000 4 jaar
 - Musica (Impulscentrum voor Muziek) vzw 766.000 4 jaar
 - **mu-zee-um 0 nvt**
 - **PopCollege 0 nvt**
 - RASA vzw 214.000 4 jaar
- Totaal kunsteducatie 3.282.000 (n= 11/17= 4,30% en in Euro: 3,4%)

5. Vernieuwde Kunstendecreet (2013)

- Door functiebenadering is kunsteducatie onderdeel geworden van de functie 'Participatie' ; Geen aparte commissie meer
- Onduidelijke definitie en methodiek: *"We stellen vast dat voor de kunstensector niet duidelijk is wat (in het kader van het Kunstendecreet) onder kunsteducatie begrepen wordt. Sommige van de ingediende dossiers waren interessant, maar voldeden niet aan de criteria om als kunsteducatieve organisatie erkend te worden, alhoewel de werking op zich wel interessant is."*
- Slechts weinige kunsteducatieve organisaties ook echt op formele onderwijs gericht (middel en doel!)
- Besparingen hebben impact op cultuureducatieve werking van kunstenorganisaties!

6. Veldtekening cultuureducatie in een niet-formele context (HIVA 2011)

- 56,8% van alle bevraagde cultuur- en jeugdorganisaties geeft aan dat ze aan cultuureducatie doen en dat ze het als een essentiële opdracht beschouwen. Slechts één op de tien vindt het educatief werken rond, over en door cultuur geen opdracht voor hen.
- Er is geen verband met de grootte van de organisatie
- 6/10 doet beroep op freelance medewerkers (trend tot verfreelancing); 4/10 werkt met vrijwilligers

6. Sterktes

- Het zeer brede bereik wat betreft leeftijd
- Het open en informeel karakter van de leerprocessen
- De participatieve aanpak: de aansluiting bij de leefwereld van de beoogde/bereikte groepen die vrijwillig deelnemen
- De voortdurende methodische vernieuwing
- De sterke persoonlijke 'drive' en inhoudelijke expertise van de medewerkers
- Sterk in tweedelijnswork (1/5 van het aanbod)
- Een breed educatief palet: van smaakmakers en toeleiders tot specialistenwork
- Samenwerking en doorverwijzing binnen en (vooral) buiten de sector
- De vervlechting van cultuureducatie met de andere functies van het cultuur- en jeugdwork
- 31,7% van het aanbod afgestemd op het formeel onderwijs (vooral bibs)

6. Zwaktes

- De relatieve 'onzichtbaarheid' en het oneigenlijke gebruik van cultuureducatie leidt tot een onderwaardering (geen overzicht)
- Het onaantrekkelijk statuut en arbeidsvoorwaarden voor cultuureducatoren (opmaak competentieprofielen is bezig! Maar nog geen volwaardige opleiding)
- De verdeeldheid en het ontbreken van een gezamenlijke visie zorgt voor een gebrekkige sectorprofilering
- De meeste core-cultuureducatieve organisaties zijn relatief klein, zeer subsidieafhankelijk en (dus) broos
- Het gebrek aan gegevensverzameling, -uitwisseling en monitoring en op basis daarvan kwaliteitsbewaking
- De zwakke eigen infrastructuur en accommodatie
- De gebrekkige gezamenlijke promotie van het aanbod en communicatie over de meerwaarde van het werk
- Het nagenoeg ontbreken van internationale uitwisseling als sector (ACNE, ENO)
- De onevenwichtige aandacht voor disciplines en types van cultuureducatie
- Gebrekkige aandacht voor design, ambachten en smaakcultuur

6. Bedreigingen landschap

- Kunstendecreet: kunsteducatie heeft geen eigen gezicht meer; Kunsteducatieve werking mag niet het uitsluitende domein zijn van educatieve diensten van gezelschappen en kunstenorganisaties. Effect van besparingen (masterscriptie CUMA, 2017)
- de perceptie van scholen, ouders: dit mag niet te veel geld kosten versus het belang dat men aan kunsteducatie hecht. Het effect van de maximumfactuur!
- Beleidsmatige versnippering, afstemming tussen beleidsniveaus en decreten (doelstellingen lopen niet parallel, verschillende impliciete en expliciete verwachtingen. Vb.kunstendecreet: weinig inhoudelijk)
- De kwaliteit van de output van de kunsteducatieve werking is moeilijk meetbaar, zowel door de organisaties zelf als door externen. Hiervoor zijn weinig instrumenten ontwikkeld.

6. Kansen landschap

- Goede voedingsbodem
- Generieke basiscompetenties die belangrijk zijn geworden (creativiteit, reflectief denken, kritisch omgaan met media, ..) in een kennismaatschappij
- Stijgend cultuureducatief aanbod
- Stijgende aandacht vanuit overheden (verschillende domeinen en niveaus), kunstenorganisaties en publiek
- Een groeiende professionalisering
- Veranderende visie op wat een school is: buiten de schoolmuren treden
- Meer aandacht in lerarenopleiding
- Vernieuwing DKO en parallellen met cultuur en jeugdsector

7. Aanbevelingen

- Gezamenlijke 'brede' visie ligt er
- Veel bestaand onderzoek: bouw hierop voort!
- Benut wat er al is: hoe link maken met bestaande expertise in de verschillende domeinen en sectoren?
- Brug formele en niet formele cultuureducatie?
- Samenwerking van actoren op lokaal niveau (o.m. ook met DKO)